

NORGES HØYESTERETT

Den 21. desember 2011 avsa Høyesterett dom i

HR-2011-02382-A, (sak nr. 2011/1329), straffesak, anke over dom,

A AS

(advokat Kenneth Mikkelsen – til prøve)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Lars Fause)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder spørsmål om anvendelse av foretaksstraff mot et rederi for overtredelse av havressursloven med tilhørende forskrifter om utøvelse av selfangst i Vesterisen og Østisen.
- (2) Politimesteren i Troms utferdiget den 9. mars 2010 forelegg mot skipper B – i saken til dels feilaktig kalt B – og mot rederiet A AS for overtredelse av havressursloven § 61 med tilhørende forskrifter. I foreleggene var grunnlaget angitt slik:

”I tidsrommet 2. april til 15. mai 2009 drev fartøyet ’C’ med skipper B og rederiet A AS selfangst i Vesterisen. Selfangsten ble gjennomført uten at skipper sørget for at fangstfolkene under fangsten utviste den største hensynsfullhet, herunder ble det bl.a. gjennomført krøking til tross for at isen var solid og krøking uten å ha forsikret seg om at selungene utvilsomt var døde, samt gjentatte tilfeller hvor det ble festet dragaband/renneløkke til tross for at dyrene ikke var blodtappet.”
- (3) Ingen av foreleggene ble vedtatt. De ble derfor med hjemmel i straffeprosessloven § 268 oversendt Nord-Troms tingrett for pådømmelse. Ved tingrettens dom 24. september 2010 ble både skipperen og rederiet dømt i samsvar med foreleggene til bøter på henholdsvis 40 000 kroner og 70 000 kroner. De ble i tillegg dømt til å betale saksomkostninger til staten.

- (4) Begge anket tingrettens dom til Hålogland lagmannsrett. Lagmannsretten avsa 10. juni 2011 dom med slik domsslutning:
- ”1. B, født 5. august 1950, dømmes for overtredelse av havressursloven § 61, jf. § 18 annet ledd annet punktum, jf. § 68, jf. forskrift av 11. februar 2003 om utøvelse av selfangst i Vesterisen og Østisen § 1, jf. forskriften § 2 nr. 2, jf. forskriften § 6 nr. 2, jf. forskriften § 7, jf. forskriften § 9, jf. forskriften § 10, jf. forskriften § 14 første ledd til en bot på 40 000 – førtitusen – kroner, subsidiært fengsel i 40 – førti – dager.
 2. B dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale saksomkostninger for tingrett og lagmannsrett til statskassen med 10.000 – titusen – kroner.
 3. A AS, ----- dømmes for overtredelse av havressursloven § 61, jf. straffeloven §§ 48a og 48b, jf. § 18 annet ledd annet punktum, jf. § 68, jf. forskrift av 11. februar 2003 om utøvelse av selfangst i Vesterisen og Østisen § 1, jf. forskriften § 2 nr. 2, jf. forskriften § 6 nr. 2, jf. forskriften § 7, jf. forskriften § 9, jf. forskriften § 10, jf. forskriften § 14 første ledd til en bot på 70 000 – syttitusen – kroner.
 4. A AS, -----, dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale saksomkostninger for tingrett og lagmannsrett til statskassen med 15.000 – femtentusen – kroner.”
- (5) Både skipperen og rederiet har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Ankene gjelder lovanvendelsen under skyldspørsmålet og saksbehandlingen under skyldspørsmålet i form av mangelfulle domsgrunner. A AS har også anket over avgjørelsen om straff, idet det bestrides at vilkårene for foretaksstraff etter straffeloven § 48 a og § 48 b er til stede.
- (6) Høyesteretts ankeutvalg har truffet beslutning om at anken fra A AS tillates fremmet for så vidt gjelder den skjønnsmessige vurderingen etter straffeloven § 48 b om foretaksstraff skal idømmes. For øvrig er rederiets og Bs anker nektet fremmet.
- (7) Saken står i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (8) *Jeg er kommet til at rederiets anke må forkastes.*
- (9) Jeg vil først redegjøre kort for det regelverket som danner bakgrunnen for tiltalen.
- (10) Fiskeri- og kystdepartementet har i medhold av lov 6. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevande marine ressursar (havressursloven) § 18 gitt forskrift av 11. februar 2003 nr. 151 om utøvelse av selfangst i Vesterisen og Østisen. Etter lovens § 61 er uaktsom eller forsettlig overtredelse av forskriften straffbar. Straffetrusselen er også gjentatt i forskriftens § 15.
- (11) I disse reglene er det fastsatt at fangstfolkene under fangsten må utvise den største hensynsfullhet og anvende fangstmetoder som hindrer unødige lidelser for dyrene, jf. § 1. Det er etter § 6 nr. 2 første punktum forbudt å skyte sel under slike forhold at den ikke etterpå kan slås med hakapik eller slagkrok og blodtappes på isen.
- (12) Fremgangsmåten ved avliving skjer i tre trinn og er beskrevet i § 7. Første trinn i prosessen er at dyret skytes. Selunger, som forskriften definerer som dyr under ett år, kan slås med hakapik eller slagkrok uten å være skutt først.

- (13) Etter at et dyr er skutt, er neste trinn at det snarest slås i hodeskallen med hakapik, eventuelt med slagkrok på unger.
- (14) Umiddelbart deretter skal blodtapping, som det siste trinnet, foretas på isen. Avlivingen regnes ikke som fullført før hele prosessen er gjennomført.
- (15) Det er etter § 9 forbudt å feste dragaband eller renneløkke – det vil si stropp – i dyret for å ta det om bord før hele avlivingsprosessen er gjennomført.
- (16) Ved ungefangst gjelder unntak fra kravet om at hele avlivningsprosessen skal foregå på isen og altså før dyret tas om bord. Selunger som etter skyting utvilsomt er døde, kan ”krøkes” – dvs. tas om bord med såkalt langtrøe eller krok – når isforholdene gjør det utilrådelig å gå på isen, jf. § 10. Ved krøking må de øvrige trinnene i avlivningsprosedyren – bruk av hakapik eller slagkrok samt blodtapping – gjennomføres så snart dyret er om bord.
- (17) Unntak gjelder også ved såkalt ”plukkfangst”, jf. § 6 nr. 2 siste punktum. Plukkfangst er i § 2 nr. 2 definert som fangst av enkeltdyr fra skuta mens denne er i bevegelse fremover i isen. Ved slik fangst kan blodtappingen foretas ombord dersom dette skjer umiddelbart og forholdene ellers tilsier det, jf. § 7 femte ledd.
- (18) Skipperen – som etter forskriftens § 14 er den som skal påse at fangstfolkene overholder fangstreglene – ble i lagmannsretten dømt for flere tilfeller av overtredelse av de fangstreglene jeg nettopp har omtalt.
- (19) Lagmannsretten har funnet det bevist at fire selunger under fangstingen uaktsomt ble tatt om bord uten at den ansvarlige hadde forvissnet seg om at dyrene utvilsomt var døde. Videre er det funnet bevist at det i løpet av fangstperioden forsettlig ble foretatt krøking av minst 50 dyr som ikke var blodtappet, til tross for at forholdene ikke gjorde det utilrådelig å gå på isen. Ytterligere fant lagmannsretten det bevist at det forsettlig ble festet dragaband eller renneløkke på isen på minst 50 dyr som så ble heist om bord før de var blodtappet. Lagmannsretten har etter dette funnet i alt 104 overtredelser av fangstreglene bevist, hvorav 100 er begått forsettlig.
- (20) Jeg nevner at Fiskeri- og kystdepartementet i klagevedtak av 13. oktober 2010 opprettholdt Fiskeridirektoratets midlertidige tilbakekall av rederiets ervervstillatelse etter lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) § 11 bokstav e. I det samme vedtaket ble selskapets søknad om å få delta i fangst av sel i Vesterisen og Østisen i 2010 avslått i medhold av forskrift 17. februar 2010 nr. 181 § 3 fjerde ledd. Tilbakekallet og avslaget har hatt som konsekvens at inntektsgrunnlaget for selskapet bortfalt for store deler av 2010.
- (21) Spørsmålet Høyesterett skal ta stilling til, er om rederiet bør idømmes foretaksstraff, jf. straffeloven § 48 b.
- (22) Domstolene er gitt en skjønnsmessig adgang til å avgjøre om foretaksstraff skal idømmes. Det følger av rettspraksis at selv om vilkårene for foretaksstraff er oppfylt, gir ikke dette noen presumsjon for at straff bør ilegges, jf. blant annet Rt. 1998 side 652 på side 654 og Rt. 2010 side 1608 avsnitt 25. Domstolene må derfor fra sak til sak vurdere de hensyn

som taler for og mot foretaksstraff. Straffeloven § 48 b inneholder retningslinjer for vurderingen og lyder slik:

”Ved avgjørelsen av om straff skal ilegges et foretak etter § 48 a, og ved utmålingen av straffen overfor foretaket skal det særlig tas hensyn til

- a) straffens preventive virkning,**
- b) overtredelsens grovhet,**
- c) om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget overtredelsen,**
- d) om overtredelsen er begått for å fremme foretakets interesser,**
- e) om foretaket har hatt eller kunne ha oppnådd noen fordel ved overtredelsen,**
- f) foretakets økonomiske evne,**
- g) om andre reaksjoner som følge av overtredelsen blir ilagt foretaket eller noen som har handlet på vegne av det, blant annet om noen enkeltperson blir ilagt straff.”**

- (23) Hvorvidt foretaksstraff skal anvendes, beror på en helhetlig vurdering der det særlig skal tas hensyn til de momenter loven nevner. Jeg foretar først en enkeltvis bedømmelse av hvordan disse momentene stiller seg slik saken konkret ligger an.
- (24) Etter min oppfatning taler hensynet til straffens preventive virkning, jf. bokstav a, for at foretaksstraff idømmes.
- (25) Rederiet er riktignok allerede hardt rammet som følge av de økonomiske konsekvensene de administrative reaksjonene mot selskapet førte med seg. Men ved vurderingen av om foretaksstraff skal anvendes må det vektlegges at rederiet også i 2007 ble ilagt et forelegg for lignende overtredelser begått under fangstekspeidisjon med samme skipper i 2005. Den gjentatte overtredelsen påkaller et behov for en reaksjon som ytterligere kan skjerpe rederiets vilje til å sørge for at skipper og mannskap innretter seg etter de regler som gjelder for fangsten.
- (26) Lagmannsretten fremholder i sin dom at de allmennpreventive hensyn må veie tungt ved overtredelser av fangstforskriften. Dette er jeg enig i.
- (27) I Rt. 2008 side 996 avsnitt 30 er det pekt på at et vesentlig spørsmål ved denne vurderingen er om selskapet kan bebreides for det som har hendt; burde selskapet i tilfelle ha handlet annerledes. Dette spørsmålet må ses i sammenheng med bokstav c om foretaket ved retningslinjer, instruksjoner, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget overtredelsen. I vår sak uttaler lagmannsretten om dette:

”Det må legges til grunn at rederiet har formant de ansatte om å holde seg innenfor regelverket, og at disse har gjennomført pålagt kursing i forskrifter og fangsting. Det er imidlertid offentlig og lovpålagt opplæring som er gjennomført uten selskapets påvirkning. Reder har forklart at han ikke har drøftet det mer fangsttekniske som for eksempel hva forskriftene mener med plukkfangst, med skipperen, og selskapet har stått sammen med skipperen i hans syn på at den utførte fangstingen ikke har vært i strid med regelverket. Det foreligger således ingen avgjørende instruksjoner av betydning for å hindre regelbruddene.”

- (28) Mot dette har A AS gjort gjeldende at selskapet har oppfylt de offentlige kvalifikasjonskravene for å kunne delta i selfangsten. Det er anført at ut over dette var det lite rederiet kunne utrette med tanke på å sikre etterlevelse av regelverket mens skuta var i isen.

- (29) Jeg er ikke enig i dette. For det første illustrerer den offentlige ordningen med kursing og selfangstinspektører ombord at det er en vesentlig risiko for regelbrudd under fangstingen. For det annet hadde selskapet få år tidligere erfart at vedkommende skipper pådro både seg selv og rederiet et straffansvar som følge av at ulovlige fangstmetoder var benyttet i 2005. Selskapet hadde med disse generelle og spesielle utgangspunktene all mulig oppfordring til å etablere rutiner som kunne sikre mot gjentatt overtredelse; det være seg rutiner for organiseringen av arbeidet på dekk som i følge inspektørens rapport ofte ikke var tilfredsstillende, eller rutiner for kommunikasjon med rederiet for det tilfellet at uenighet med inspektøren ombord skulle oppstå.
- (30) I denne forbindelse nevner jeg at det lettere kan idømmes foretaksstraff ved brudd på en generell instruks enn når det er tale om brudd på et konkret pålegg om å utføre en arbeidsoppgave på en bestemt måte, jf. Rt. 2007 side 1684 avsnitt 31. Ut fra den oppfordring rederiet hadde til å sikre seg mot nye overtredelser, er en generell formaning om å utføre fangsten i samsvar med forskriften, ikke tilstrekkelig.
- (31) Etter min oppfatning vil bruk av foretaksstraff kunne bidra til økt bevissthet blant selfangstrederiene om deres selvstendige ansvar for å sikre at regelverket etterleves.
- (32) Jeg vil her legge til at etterlevelse av fangstreglene har en dimensjon som favner videre enn bare hensynet til dyrevelferden. Fiskeri- og kystdepartementet har i en udatert redegjørelse om "Selfangst i Østisen og Vesterisen" pekt på at sel er en betydelig faktor i det marine økosystem, og at selfangst derfor er en viktig del av den flerbestandsbaserte forvaltningen av våre havressurser, på linje med forvaltningen av fiskerier og hvalfangst. Ved regulering av selbestandene ønsker man å unngå nye invasjoner av sel på næringsvandring langs norskekysten og de problemer det medfører for fiskerier og akvakultur. Beregninger av grønlandsselens konsum i Barentshavet viser at den kan konsumere torsk opp mot 300 000 tonn og sild opp mot 400 000 tonn i år med lite lodde.
- (33) I sammenheng med dette har det betydning at det til tider har vært et betydelig internasjonalt press mot norsk selfangst. Som følge av dette har næringen vært gjenstand for store endringer og innføring av skjerpede regler om fangstmetodene. Av hensyn til tilliten til ressursforvaltningen er det derfor viktig at det gjennom håndheving skapes økt ansvarsbevissthet hos foretakene. Bruk av straffereaksjoner ved overtredelser er også viktig for å kunne opprettholde det internasjonale samfunns tillit til at norsk selfangst foregår på et etisk forsvarlig grunnlag etter de strenge reguleringene som gjelder.
- (34) Når det gjelder bokstav b om overtredelsenes grovhet, har rederiet fremholdt at i forhold til den totale fangsten på 3 420 dyr som ble foretatt fra skuta, er 104 regelbrudd et relativt beskjedent antall. Videre er det anført at så lenge den anvendte fremgangsmåten er lovlig når forholdene gjør det utilrådelig å gå på isen, kan overtredelsen under hensyn til dyrevelferden ikke anses som grov.
- (35) Jeg er ikke enig i dette. Mer enn 100 overtredelser er et høyt tall, uavhengig av at det totalt er fanget et langt høyere antall dyr. Overtredelsene ble videre – med noen ganske få unntak – begått forsettlig. Lagmannsretten har dessuten i forbindelse med de overtredelsene som gjelder bruk av dragaband før blodtapping, uttalt at skipperen og mannskapet var klar over at den praksis som ble benyttet, var i strid med forskriftene. Konsekvensen av selskapets syn for øvrig, innebærer en desavuering av de hensyn fangstreglene skal ivareta, som jeg ikke kan gi min tilslutning til.

- (36) Det kan ikke være særlig tvilsomt at overtredelsene er begått for å fremme foretakets interesser, jf. bokstav d. Jeg ser det heller ikke som tvilsomt at foretaket har hatt eller kunne oppnådd fordel ved regelbruddet, jf. bokstav e. Partene er for Høyesterett enige om at de offentlige støtteordningene innebærer at selskapet ved fangst av sel som i verdi overskrider statens minstegaranti på 1,4 millioner kroner pr. fartøy, oppnår en samlet godtgjørelse på ca. 880 kroner pr. dyr. Det sier seg selv at antall fangede dyr dermed har betydning for det økonomiske resultatet av fangsten.
- (37) Skipperen har i henhold til lagmannsrettens dom gitt uttrykk for at ”grunnlaget for at blodtapping ved plukkfangst kan skje ombord, er nærheten til båten og at det går lettere og raskere”. Det er følgelig tidsbesparende å utføre blodtappingen om bord mens skuta beveger seg fremover i isen. Takten i fangstingen kan dermed økes. Uttalelser i Selfangstkommisjonens utredning i NOU 1990:19 pkt. 10.7 sjuende avsnitt bekrefter dette:
- ”En regel om at blodtapping skal finne sted før dyret tas om bord, vil nok i noen grad nedsette effektiviteten i fangsten, spesielt under plukkfangst når skuta er i stadig bevegelse fremover i isen.”**
- (38) I likhet med lagmannsretten, ser jeg det etter dette slik at overtredelsene har skjedd i foretakets interesse og har sitt grunnlag i et ønske om fangsteffektivitet og størst mulig kvantitativ fangst. Disse momentene taler klart for å anvende foretaksstraff.
- (39) Den økonomiske situasjonen i A AS, taler på den annen side mot en straffereaksjon mot selskapet, jf. bokstav f. Rederiet hadde i 2010 en negativ egenkapital på mer enn 15 millioner kroner. Dette forholdet må imidlertid etter min oppfatning heller trekkes inn som et moment ved utmålingen og kan altså ikke være til hinder for å ilegge selskapet en bot.
- (40) Etter bokstav g skal det også tas hensyn til andre reaksjoner selskapet blir ilagt som følge av overtredelsen. Dette kan etter omstendighetene begrunne at foretaksstraff ikke blir idømt. Som allerede nevnt, førte overtredelsene til at selskapets ervervstillatelse ble midlertidig inndratt i 2010 og at søknad om deltakelse i selfangsten dette året ble avslått. Følgelig bortfalt inntektsgrunnlaget for rederiet for store deler av 2010. Jeg kan imidlertid ikke se at dette kan begrunne at foretaksstraff ikke anvendes.
- (41) Ved avgjørelsen legger jeg stor vekt på at de øvrige momentene som er trukket frem i § 48 b – og som jeg allerede har drøftet – klart trekker i retning av at det må reageres med straff mot foretaket. Her viser jeg særlig til de allmennpreventive hensynene som begrunner en slik straffereaksjon. Etter mitt syn må også det faktum at rederiet tidligere er straffet for tilsvarende forhold nødvendigvis føre til at selskapet ved gjentakelse idømmes en straffereaksjon. Noen annen løsning vil være vanskelig å forklare.
- (42) Jeg legger dessuten vekt på at det i fiskerinæringen er gjennomgående at rederiet ilegges foretaksstraff hvor skipperen straffes for brudd på fiskerireglene. Også der rederiet ilegges andre reaksjoner – som inndragning – vil selskapet regelmessig bli ilagt foretaksstraff, se eksempelvis Rt. 2008 side 598 avsnitt 15 med ytterligere henvisninger. Det ville dermed kunne bli betraktet som en særbehandling av selfangstnæringen om rederiet i et tilfelle som her ikke blir ilagt foretaksstraff.

- (43) Min konklusjon er etter dette at A AS må idømmes foretaksstraff. Jeg finner ikke grunnlag for å redusere botens størrelse.
- (44) Anken må etter dette forkastes.
- (45) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

(46)	Dommer Tønder:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(47)	Dommer Matningsdal:	Likeså.
(48)	Dommer Stabel:	Likeså.
(49)	Justitiarius Schei:	Likeså.

- (50) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: